

RECENSIONER

Svenska etnologer och folklorister. Mats Hellspong & Fredrik Skott (red.). Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Uppsala 2010. 296 s., ill. ISBN 978-91-85352-83-8.

Intresset för biografier och memoarer lär vara rekordstort, vilket verifieras av den stora mängden böcker om både historiska personer och mer samtida människoöden som finns i bokhandlarna, nu även ackompanjerade av ett par tidskrifter med inriktning mot personhistoria. Kungar, drottningar och statsministrar, skådespelare, författare och konstnärer är bland de mest populära att skriva biografier om, medan forskarbiografier sällan tillhör storsäljarna. Boken *Svenska etnologer och folklorister* är utgiven av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur på initiativ av Nils-Arvid Bringéus, som skrivit flera av de biografier som finns över etnologer, kan ses både som ett uttryck för intresset för biografier och för etnologisk ämneshistoria.

I boken finns porträtt av 35 personer som har det gemensamt att de varit verksamma som etnologer och folklorister i Sverige, från Gunnar Olof Hyltén-Cavallius, avliden 1889, till Bengt R. Jonsson, som gick bort 2008. Tidsspännat innebär att denna bok också är ett bidrag till den etnologiska ämneshistorien genom korta biografier över dessa 35 forskare, som var verksamma vid såväl universitet som museer och arkiv och vars utbildningsbakgrund kunde variera stort. Bokens titel avspeglar en central fråga för etnologin i Sverige, att folkloristik inte blev ett eget universitetsämne utan att man här skapade det s.k. ”enhetsämnet” där folkloristiken blev en del av etnologin. Flera av bokens sammanlagt 27 författare berör förloppet kring införandet av enhetsämnet och följderna därav. De personer som porträtteras i boken är samtliga avlidna, vilket innebär att den senare delen av ämneshistorien med utvecklandet av den s.k. nya etnologin på 1970-talet bara skildras sporadiskt.

Artiklarna i boken är korta, 4–9 sidor, ett format som ställer krav på skribenten att vara stringent och hushålla med fakta. Resultaten har blivit genomarbetade artiklar

som inrymmer både väsentliga grunddata om den biografade personen och utrymme för skribentens egna reflektioner. Även om författaren i flera fall uttrycker beundran för den person som han/hon har skrivit om har resultaten inte blivit renodlade idolporträtt. Både styrkor och goda egenskaper liksom svagheter i den vetenskapliga produktionen eller andra tillkortakommanden beskrivs i flera av artiklarna, genomgående insiktsfullt och nyanserat med den förståelse för andra människors egenheter, val och överväganden som ett visst tidsperspektiv kan ge.

Flera av de personer som porträtterats i boken har tidigare varit föremål för mer omfattande biografier, men här får vi en mer kondenserad och ibland mer uppdaterad version av deras liv, gärning och betydelse. I några av texterna är det tydligt att skribenterna har material till betydligt utförligare skildringar av ”sina” forskarpersonligheter än vad som har fått plats i denna bok. Jan Garnerts artikel om Nils Keyland (1867–1924) antyder att här finns material till en mer omfattande studie än vad som just denna bok gett utrymme till. Artikeln om Nils Keyland är den enda som är illustrerad med fler bilder än ett porträtt av sin huvudperson. Garnert gör en analys av Keylands sätt att använda fotografi som väcker frågor om etik och om vad som uppfattas som autentiskt respektive objektivt i ett forskningsarbete. Dessa frågor är överförbara och relevanta att diskutera också i etnologiska fältarbeten som görs idag. På så sätt blir ämneshistorien, inte bara i just denna artikel utan i flera, en utgångspunkt för viktiga forskningsfrågor på 2000-talet. Flera exempel på detta finns i boken. Det gäller bl.a. Eva Silvéns artikel om Ernst Manker, där högaktuella frågor om nutida politik om minoriteter formuleras utifrån studiet av Mankers verksamhet vid mitten av 1900-talet.

Läsaren får inblickar i nu glömda men en gång glödande forskningsstrider, t.ex. von Sydows angrepp på ”Mannhardtianerna”, vilket berörs i flera av artiklarna. Nutida etnologi har ibland anklagats för att lida av en sorts ”snällism”, men nog är det att föredra som strategi för vetenskaplig utveckling jämfört med de aggressiva

rallarsvingar som har delats ut i vetenskapens namn och som i efterhand framstår som kontraproduktiva och meningslösa. Det är alltså inte bara framgångshistorier som möter läsaren. Boken ger inblickar i de betydande svårigheter och den marginalisering som kunde möta dem som hamnade vid sidan av vid tjänstetillsättningar, och som nu är mer eller mindre bortglömda av forskarsamhället. Johan Nordlander är ett exempel, Sven Liljeblad ett annat. Genom porträtten av dessa skildras också hur förutsättningarna för vetenskaplig verksamhet har utvecklats och förändrats genom decennierna. Det gäller i hög grad för hur kvinnors forskarvardag har sett ut, där t.ex. Ella Odstedt, som var verksam vid ULMA i Uppsala, framställs som helt central för den institution som hon verkade vid samtidigt som hon fick betydligt lägre lön än sina manliga arbetskamrater. Boken ger många sådana inblickar i kvinnors villkor i en forskarvärld där ”Bäste broder” fram till ganska nyligen var en för många självklar hälsningsfras kollegor emellan.

Redaktionen har givetvis tampats med valet av personer, vilket antyds i bokens inledning. Målsättningen har enligt förordet varit att göra en bok som ger en god representativitet över tid och som omfattar personer verksamma vid olika ämnesinstitutioner, arkiv och museer. Denna målsättning har lyckats väl, men det finns förstås fler personer vars liv och forskargärning gör att de hade kunnat platsa i boken. En av dem är den tidigt bortgångne Dag Trotzig, vars avhandling *Slagan och andra tröskredskap* från 1943 allt som oftast fått tjäna som ett åskådningsexempel på den ”gamla” etnologin, en annan den extremt produktive museimannen Albert Sandklef. Urvalet till boken har begränsats till personer verksamma vid svenska institutioner. Med en annan definition av ordet ”svenska” i bokens titel skulle kanske även svenskspråkiga etnologer och folklorister i Finland ha kunnat få plats. Beträffande folkloristiken har en avsevärd del av ämneshistorien utspelat sig vid Åbo Akademi. Men att åstadkomma något som alla läsare uppfattar som komplett utan att producera en ohanterligt stor volym är naturligtvis en omöjlig uppgift. Önskvärt vore förstås om de finlandssvenska forskarna också kan få en liknande skildring som de svenska, och att motsvarande volymer produceras i fler länder – då skulle en än mer täckande helhetsbild kunna tecknas av framväxten av en vetenskap som trots ett långvarigt fokus på det nationella ändå alltid har präglats av studier av internationellt material och kollegialt utbyte över nationsgränser.

När en disciplins historia framställs genom dess en-

skilda utövare hamnar fokus helt naturligt på individer-
nas verksamhet, produktion och avtryck i vetenskaps-
samhället. Utvecklingen av de nätverk som de ingick
i står inte i förgrunden, vilket innebär att betydelsen
av aktiviteterna tillsammans med andra i olika sam-
manslutningar som akademier och andra föreningar
och intresseorganisationer kommer i bakgrunden. Det
var inom dessa fora som de vetenskapliga tidskrifterna
producerades och konferenser och kongresser formades.
De personer som skildras i boken ingick i en lång rad
sådana sammanhang, men även om redaktörskap och
liknande uppdrag berörs i flera av artiklarna så är det
de individuella insatserna mer än de som gjorts inom
ramen för olika nätverk som skildras.

På bokens omslag finns en klassisk bild från 1926.
Sigurd Erixon står i centrum av en krets lärjungar och
medarbetare från Nordiska museet på fältarbete i Da-
larna. Gruppen poserar vid den bil som användes vid
landsbygdsundersökningarna. Modernitet, i detta fall
i form av bil och studentmössor, möter spåren av ett
förmodernt samhälle på landsbygden. Bilden kan sägas
illustrera begreppet kulturmöte, och just kulturmöten i
många olika former har varit och är ett studieobjekt som
förenar alla dem som varit och är aktiva som etnologer
och folklorister vid olika institutioner, i olika tider, ända
sedan Hyltén-Cavallius dagar.

Karin Gustavsson, Malmö

Susanne Österlund-Pötzsch & Carola Ek-
rem: *Swedish Folklore Studies in Finland
1828–1918. The History of Learning and
Science in Finland 1828–1918*. Societas Sci-
entiarum Fennica 13b, Helsingfors 2008.
118 s. ISBN 978-951-653-367-7.

När Finland – efter flera århundraden – skildes från
Sverige 1809 blev det istället ryskt storfurstendöme.
Skilsmässan från Sverige medförde nästan omedelbart
att nationella processer av medveten förfinskning, fen-
nomani, igångsattes. Dessa processer hade som mål
dels att fjärma landet från den gamla svenska domi-
nansen, dels att undvika förryskning. Liksom i många
andra nationella projekt valdes folkkulturen ut som en
symbol för det äkta och genuint finska. Med hjälp av
systematisk insamling av s.k. runosånger, framför allt
i Karelen, satte exempelvis läkaren och senare profes-
sorn i finska språket och litteraturen, Elias Lönnrot,
ihop nationaleposet *Kalevala* (1835, 1849), vilket blev